

Ю.М. Кардубан (Мінск, МДЛУ)

АСПЕКТЫ СЕМАНТИЗАЦЫІ СКАРАЧЭННЯЎ У ПЕРАКЛАДНЫХ СЛОЎНІКАХ

Як вядома, тэарэтычная і практычная каштоўнасць супастаўляльных даследаванняў абумоўлена перш за ўсё лексікаграфічнымі мэтамі, а таксама перакладчыцкай і лінгвадыдактычнай дзейнасцю. Так, укладанне перакладных іншамоўна-беларускіх і беларуска-іншамоўных слоўнікаў набывае ў апошні час асаблівую значнасць у сувязі з пашырэннем палітычных, эканамічных, навукова-тэхнічных і культурных сувязей Рэспублікі Беларусь з краінамі замежжа.

Аспекты семантызацыі скарачэнняў у перакладных слоўніках розных тыпаў варта разгледзець на матэрыяле такой пары моў, як англійская – мова міжнародных стасункаў – і беларуская.

Зразумела, што пры распрацоўцы макраструктуры перакладнога слоўніка для скарачаных адзінак дзейнічаюць агульныя прынцыпы адбору лексікі. Аднак ужо пры размеркаванні загаловачных слоў і слоўнікавых артыкулаў скарачэнні традыцыйна «выпадаюць» са словаспіса і трапляюць у дадаткі. Яшчэ больш непаслядоўна апісваюцца падтыпы складанаскарачаных слоў. Хоць іх размяшчэнне і не супярэчыць агульнаму прынцыпу апісання лексем (як загаловачныя словы), аднак робіць гэты тып абрэвіатур выключэннем. Характэрна, што такая непаслядоўная падача скарачаных слоў уласціва перакладным слоўнікам розных памераў – ад кішэнных да шматтомных. Менавіта прынцып размяшчэння скарачэнняў адрознівае ад аналагічных перакладных слоўнікаў «Англійска-беларускі слоўнік», укладанне якога вядзецца ў МДЛУ. Так, скарачаныя адзінкі ўключаны ў словаспіс на падставе іх разгляду як своеасаблівых адзінак намінацыі.

Падача скарачэнняў у асноўным корпусе перакладнога слоўніка непасрэдна закранае пытанні вылучэння амонімаў, актуальныя ў першую чаргу для спецыяльных перакладных слоўнікаў скарачэнняў. Мяркуем, што скарачэнні-амонімы мэтазгодна прыводзіць у асобных слоўнікавых артыкулах згодна з алфавітным прынцыпам размяшчэння расшыфровак такіх адзінак. Такая падача адпавядае традыцыйнай канцэпцыі замежных лексікаграфічных школ і, на нашу думку, садзейнічае больш зручнай працы карыстальніка са слоўнікам.

Па нашых назіраннях, пры ўкладанні перакладных слоўнікаў скарачэнняў аўтары, імкнучыся да больш поўнага апісання, уключаюць у словаспіс нават сімвальныя абазначэнні. Мы лічым, што сімвалы з расшыфроўкай іх абазначэння і перакладам мэтазгодна падаваць толькі як няўласна лексікаграфічны матэрыял, г. зн. у дадатках.

Што датычыцца мікраструктуры перакладных слоўнікаў, то ў першую чаргу варта падкрэсліць магчымасць суправаджэння англійскіх скарачаных слоў граматычным і фанетычным каментарыем. Так, для шэрага скарачаных

лексем англійскай мовы мэтазгодна пазначаць часціну мовы (паколькі скарачаюцца не толькі назоўнікі) і яе катэгарыяльныя прыкметы, напрыклад:

КО [ˌkeɪ'əʊ] *v tr* (< *knock out*) 'накаўтаваць';

specs [speks] *pl n* (< *specifications*) 'тэхнічныя ўмовы';

postmo ['rəʊməʊ] *adj* (< *postmodern*) 'постмадэрнісцкі'.

Існуе думка, што пераклад скарачэнняў зводзіцца ў прынцыпе да перакладу адпаведнага поўнага наймення і не ўяўляе ніякіх цяжкасцей. Сапраўды, любое скарачэнне мовы-крыніцы можна перадаць сродкамі мовы перакладу праз зварот да суадноснай утваральнай асновы. Адным з аптымальных спосабаў семантызацыі скарачаных лексічных адзінак у перакладным слоўніку, паводле нашых назіранняў, можа таксама выступаць і транслітарацыя, напрыклад:

laser (< *light amplification by stimulated emission of radiation*) 'лазер';

UEFA (< *Union of European Football Associations*) 'УЕФА'.

Як альтэрнатыўны спосаб семантызацыі скарачаных адзінак у перакладным слоўніку звычайна выступае практычная транскрыпцыя, або гукавы запіс назваў мовы-крыніцы з выкарыстаннем гістарычна ўстойлівай арфаграфічнай сістэмы мовы перакладу, напрыклад:

NBC (< *National Broadcasting Company*) 'Эн-бі-сі';

DJ (< *disc jockey*) 'дзі-джэй'.

Сродкі эксплікацыі ўжываюцца для лексікаграфічнага апісання ў перакладным слоўніку скарачаных лексічных адзінак з нацыянальна-культурным кампанентам. У падобных выпадках тлумачальны пераклад становіцца найбольш прымальным спосабам семантызацыі скарачаных слоў:

co-ed (< *coeducational*) 'з сумесным навучаннем асоб абодвух палоў';

HP (< *house physician*) 'урач-тэрапеўт, які пражывае пры бальніцы';

BYO (< *bring your own*) 'рэстаран без ліцэнзіі на продаж спіртнога, куды дазваляецца прыносіць свае напіткі'.

Такі спосаб семантызацыі скарачаных слоў, як калькаванне, заключаецца ў замене састаўных частак лексічнай адзінкі з мовы-крыніцы іх адпаведнікамі ў мове перакладу:

Eurovision (< *European television*) 'Еўрабачанне';

UFO (< *unidentified flying object*) 'НЛІ';

mbyte, Mb (< *megabyte*) 'Мбайт, Мб'.

Нарэшце, даволі распаўсюджаным з'яўляецца спалучэнне некалькіх спосабаў семантызацыі скарачаных слоў у перакладных слоўніках. Так, спалучэннем транслітарацыі і перакладу адпаведнага поўнага наймення перадаюцца назвы ўстаноў і арганізацый:

Euratom (< *European Atomic Energy Community*) 'Еўратам, Еўрапейскае супольніцтва па атамнай энергіі';

Intelsat (< *International Telecommunications Satellite Consortium*) 'Інтэлсат, Міжнародная арганізацыя спадарожнікавых камунікацый';

Oxfam (< *Oxford Committee for Famine Relief*) 'Оксфам, Аксфордскі камітэт дапамогі галадаючым'.

Такім чынам, пытанні лексікаграфічнага апісання скарачэнняў у перакладных слоўніках у першую чаргу закранаюць прынцыпы падачы такіх лексем, а таксама выбар аптымальных спосабаў іх семантызацыі.